

YENİ ROMAN BAĞLAMINDA MARGUERITE DURAS'IN KONSOLOS YARDIMCISI ADLI ROMANI

Mükremin YAMAN*

*“Kitap insanın yarattığı bir doğadır.
Doğada Tanrı arandığı gibi kitapta da
insan aranır ve bulunur.”*

Melih Cevdet ANDAY

Özet : Çağdaş Fransız yazınının roman türünde önemli akımlarından birisi *Yeni Roman* olarak adlandırılan ve roman anlatısını derinden değiştirme çabalarıdır. Bu akımın en önde gelen yazarlarından birisi de çok sayıda yayımladığı romanla bütün dünyada ilgi görmüş Marguerite Duras'dır. Makalede, bu yazarın önemli yapıtlarından birisi olan *Konsoles Yardımcısı (Le Vice-Consul) Yeni Roman* kuramı bağlamında çözümlenerek, *Geleneksel Roman* olarak adlandırılan roman türünün hangi yönlerden değişikliğe uğradığı gösterilmektedir.

Yüzyıllar boyunca sürekli bir evrim geçiren roman sanatının en gelişmiş yapısına 19.Yüzyılda ulaştığı tüm yazın tarihçilerinin ve eleştirmenlerinin paylaştığı bir düşüncedir. Gerçekten de hem biçim hem de içerik bakımından eleştirmenlerin *kusursuz* diye nitelendirdikleri birçok ünlü romanın bu yüzyılda yazıldığı, bugün *Dünya Klasikleri* diye adlandırdığımız bu romanların oluşumunda, yazıldıkları ülkelere göre bazı ayrımlar gösterebiliriz de, düzenli bir biçimde göze çarpan yapısal ilkelere uyarak roman yazan birçok ünlü romancının gene bu yüzyılda yetiştiği bilinen bir olgudur. Bugün de, roman denildiği zaman akla ilk gelecek romanlar arasında bu dönemde yazılmış olan en az birkaç roman olacaktır. Roman sanatının 19.Yüzyılda ulaşılmış olduğu biçim ve içerik düzeyinin ayrıntılarına girmeyeceğiz, ancak, yukarıda da belirttiğimiz gibi, *yetkin romanın geleneksel* diye adlandırılan ana

* Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fak., Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü

oluşumlarının çözümlenmesinin, ve de eleştirilmesinin gene 19.Yüzyılın sonlarına doğru uç vermeye başladığını biliyoruz. Bu arada şunu da belirtmek gerekir ki, yazılan romanların çok sayıda basılıp geniş kitlelere ulaştırılması olanaklarının genişlemesi gene bu yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşmiş, roman tüketiminin artması hem roman yazma isteğini kamçulamış, hem de eleştiri alanının genişlemesine yol açmıştır (Fragonard, 1981:88).

Belli bir düzeye ulaşarak bir dinamizm kazanan her alanda bir süre sonra baş gösteren durağanlık bu alanda da, doğal olarak baş göstermiş, bunu aşabilmek için yenilik arayışları yüzyılımızın başından beri kendini duyurmaya başlamıştır. Bir anlamda *gelenekle yenilik (tradition-modernité)* arasındaki uzun süreç içinde roman da bir değişime uğramıştır demek doğru olacaktır. Ancak sözünü ettiğimiz değişimin birden bire olmadığını, bu değişimlerin, çoğu zaman yeni ile eskinin bir arada yaşadığı uzun süreçler sonunda algılanabildiğini de vurgulamak uygun olacaktır. Hiç kuşku yok ki, hangi yolla olursa olsun, her yenileşme girişimi, açık ya da kapalı bir biçimde, bir karşı koyuşu da doğurur. Roman alanında ortaya çıkan yenilikler de kendini kabul ettirmek için belli bir savunmayı gerektirmiştir. Yazarlar arasında da, bu alanda çok sayıda, zaman zaman da sert tartışmalar olmuştur. Ama sonunda, roman sanatında bir yenileşmeyi göstermek üzere, roman yanına *yeni* sıfatını almıştır.

Yeni roman kavramını genel roman kavramı içinde değerlendirebilmek için öncüleri kabul edilen romancıların hangi ilkelerle hareket ettiklerini kısaca belirtecek. bu anlayışın önemli temsilcilerinden biri olan Marguerite Duras'ın romanlarından birini, ***Konsolos Yardımcısı***'nı (Duras, 1995) örnek olarak inceleyerek, yeni romanın ana dinamiklerini göstermeye çalışacağız. Yeni romanın öncüleri diye çoğul bir adlandırma kullanılsa da, aslında her romancının kendine özgü bir biçemi vardır. Alain-Robbe Grillet, Claude Simon, Nathalie Sarraute, Marguerite Duras, Robert Pinget, Claude Olivier,

Michel Butor ve daha pek çok romancı yeni roman davasını savunmuşlar, aynı değişiklik isteğiyle hareket etmişler, aynı arayış içinde olmuşlar, aynı anlatı dili değişiminin savunucuları olmuşlardır (Allaire, 48). Ancak hiçbir zaman bir *ekol* olduklarını ileri sürmemişlerdir. Alain-Robbe Grillet'yeni roman konusundaki düşüncelerini şu sözlerle savunur: “*Yeni bir kuram, gelecekte yazılacak bütün romanların yerleştirileceği yeni bir kalıp ortaya koymak söz konusu değildir. Her romancı, her yazar, kendi biçimini yaratmalıdır*” (Grillet, 1963:63).

Gerçekten de, yukarıda adını andığımız romancıların hepsi de kendi yeni romanlarını yaratmışlardır. Bu bakımdan, Marguerite Duras'ı kendi biçimiyle yeni romancı olarak değerlendirmek gerekiyor.

İster geleneksel, ister yeni, isterse de *yeni ötesi* (post-moderne) olsun, her roman bir yazıdır. Bu yazı belli bir biçimle, belli bir içerik yansıtır. Yazının özü, sözcük seçimi, seçilen sözcüklerin hangi düzende olacaklarının belirlenmesi, eylem zamanlarının ve kişilerin kullanımı, anlatı yapısının belirlenmesi ve kurgusal bir ya da birçok olayın öykülenmesidir. Geleneksel biçimlerle yeni biçimler arasındaki ayrım da bu ilkelerin değişik tarzda kullanılmasından kaynaklanır. İşte yeni romancıların ortak yanları da bu öğeleri değişik biçimlerde kullanmaya yönelmeleridir. Marguerite Duras'ın tüm romanlarında olduğu gibi ***Konsolos Yardımcısı*** adlı romanında da bu değişiklikleri kolaylıkla görebiliyoruz.

Ayrıntılara girmeden önce, geleneksel roman diye adlandırdığımız yazı biçiminin özelliklerini kısaca belirtmek, daha kolay karşılaştırma yapmak açısından yararlı olacaktır. Geleneksel romanlarda genellikle her şeyi bilen ve gören bir anlatıcı vardır; olayları üçüncü tekil kişiyle anlatır. Sözcelem zamanı, olabildiğince nesnel olmayı sağlayan *belirli geçmiş* (Benveniste, 1966: 239) zamandadır. Sözce zamanları anlatılmak istenen zamana göre kurallara uygun olarak belirlenir. Roman kişileri özenle seçilmiş, adı sanı olan,

toplum içindeki yerleri belirli, karşıt ya da uyumlu ilişkiler içindedirler. Olayların geçtiği uzamlar uzun uzun betimlenir, oluş sıraları zaman akışına uygun olarak, çoğu zaman da kesintiye uğramadan, düzenlenir. Daha genel bir anlatımla, biçimin içeriği en açık biçimde yansıtması sağlanmaya çalışılır. Bir anlamda, okura, olayların akışına kendini kaptırarak çizgisel bir okuma rahatlığı sağlanmış olur.

Marguerite Duras'ın romanları arasında, yazarın roman anlayışını yansıtması bakımından önemli bir yer tutan ***Konsolos Yardımcısı*** şu sözceyle başlar: “*Genç kız yürüyor, diye yazıyor Peter Morgan*” (Duras, 1995: 7).

Böyle bir sözce, okuyucuyu ilk anda bir belirsizlikle karşı karşıya bırakıyor: “*Genç kız*” kim? “*Peter Morgan*” kim? “*Genç Kız*” nerede, niçin yürüyor? “*Peter Morgan*” ne yazıyor? Okur bu soruların yanıtlarını okuma işini iyice derinleştirdikten sonra bulabilecektir. Ancak, romanın ilk sayfasını, anlatının özelliklerini yakalayabilmek amacıyla, eleştirel bir yaklaşımla incelediğimizde, iki optikli bir yapıyla karşı karşıya olduğumuzu anlıyoruz: bir yanda Peter Morgan'ın anlatısı, diğer yanda, bunu da içine alan her şeyi bilen ve gören özelliğini verebileceğimiz bir anlatıcının anlatısı. Bu iki anlatı romanda iki odak yaratıyor: biri on yedi yaşında hamile kalan ve annesi tarafından evinden kovulan kızın sığınacak bir yer aramak için yollara düşmesi, öteki de Kalküta'daki Fransız Büyükelçiliği'nde görevli diplomatlar arasında geçen olaylar. Her iki anlatıyı sayı verilmemiş bölümler halinde bazen art arda, bazen dönüşümlü olarak izleyebiliyoruz. Ancak Peter Morgan aynı zamanda ikinci anlatının içinde yer alan bir roman kişisidir. Hamile kızın öyküsü yerini “*Peter Morgan ara veriyor*” (Duras, 1995:19-46) gibi sözcelerle ikinci anlatıya bırakıyor.

Her iki anlatıyı sözcelem düzeyleri açısından karşılaştırdığımızda, birbirinden net olarak ayrıldıklarını görüyoruz. Peter Morgan'ın öykülediği hamile kızın bilinçsizce yürüyüşü üçüncü tekil kişiyle şimdiki zamanda

anlatılıyor. Daha önce de belirttiğimiz gibi her şeyi bilen ve gören bir anlatıcı söz konusu. Karşılıklı konuşmalar alışlagelmiş biçemlerden çok ayrı. Geleneksel romanlarda kullanılan doğrudan, dolaylı, dolaylı serbest aktarım biçemleri yerine daha karmaşık, aktaran ile aktarılan sözcelerin yan yana konulduğu *algılamaya dayalı bir biçem* benimsenmiş. Örneğin anneye, hamile kız arasında geçen konuşmalar şu biçimde yansıtılmış: “*Size itici gelen bir şeyi günün birinde çekici bulmak için kararlı davranmanız gerekir, onu kovarken annesinin böyle bir şeyler dediğini anımsıyor. Genç kız kararlı davranıyor, davrandığını sanıyor, yürüyor, umudu kırılıyor. Ben daha çok küçüğüm geri döneceğim. Dönersen, diyor annesi, pirincine zehir katar seni öldürürüm*” (Duras, 1995:7).

Görüldüğü gibi, alışılmış bir karşılıklı konuşma biçeminde düzenlenmesi gereken bu aktarımlar, uzun tümceler yerine kısacık, ama bir şiir gibi akan sözcelerle yapılıyor. Kamboçya’da bir köyden başlayıp Siyam’a , oradan Kuzeye, Hindistan’a doğru devam eden hamile kızın büyük yürüyüşü hep böyle aktarılıyor Peter Morgan’ın anlatısında. Eylemler hep şimdiki zamanda, ama anlamsal karışıklıkların ortaya çıkmaması için bazı yerlerde bileşik geçmiş ve gelecek zaman kullanımı da var; Özellikle hamile kızın düşünceleri birinci tekil kişiyle doğrudan aktarılırken: “*Soruyor: Kuşlar ovası ne tarafta? Öğrenince aksi yöne gitmeyi geçiriyor içinden. Kaybolmanın diğer bir yolunu arıyor: Kuzeye yönelecek, köyünü geride bırakacak, sonrası Tayland. Tayland’a varmadan bir yerde dururum. Irmak kuzeyde son buluyor. Böylece suyu izleme alışkanlığından kurtulmuş olurum*” (Duras, 1995: 9).

Peter Morgan’ın anlatısında olayların geçtiği yerlerle ilgili çok az betimleme buluyoruz. Daha çok ufukta görülen dağlar, geceyle gündüzü birbirinden ayıran aydınlık, karanlık, alaca karanlık gibi öğeler kullanılıyor: “*Pursat’ta ışık Cardamon Dağlarını perdeler; ufuk çizgisini, Stung Pursat’ı vinçlerin gürültüsünü siler, kendini kapıp koyuveren kimseyi uykuya sürükler,*

kaygılı düşlerle besler, diye yazıyor Peter Morgan” (Duras, 1995:16).

İkinci, daha doğrusu asıl anlatıya gelince, dil kullanımı bakımından birincisinden pek uzaklaşmıyor. Ancak, bu anlatının sözcelem düzeyinde bir değişim gözlemliyoruz: Çoğu aktarımların doğrudan karşılıklı konuşma biçiminde verildiğini görüyoruz. Birinci anlatının devinim yoğunluğuna karşın, burada sözsel yoğunluk ön plana çıkıyor. Zira olaylar hep aynı açık ya da kapalı uzamlarda geçiyor. Fransa'nın Lahor Konsolos Yardımcısı Jean-Marc de H., Kalküta Büyükelçiliği Başyazmanı Charles Rossett, adı soyadı hiç belirtilmeyen Kulüp Müdürü, aralarında Peter Morgan'ın da bulunduğu, Hindistan'da bir deniz sigortacılığı şirketiyle ilişkileri olan ve zamanlarının çoğunu Fransız Büyükelçiliği Konukevi'nde geçiren Michel Richard, George Crawn adlı üç İngiliz, önadı belirtilmeyen Fransa'nın Kalküta Büyükelçisi Bay Stretter ve önadı Anne-Marie olan eşi Bayan Stretter arasında geçen olaylar anlatılıyor. Anlatı daha çok Lahor Konsolos Yardımcısı ile Kalküta Büyükelçisi'nin eşi üzerinde odaklanıyor. Bu anlatının olay örgüsü ilkinden daha bölük pörçük, geleneksel romanlardaki çizgisellikle uyuşmuyor. Konsolos Yardımcısı'nın Lahor'daki yalnızlığı, bunalımları, Konsolosluk binası dışında süren yoksul yaşamın, aç insanların, cüzamlıların, dilencilerin onu nasıl etkilediğini, zaman zaman bunalımlara girerek avaz avaz bağırdığını, yoksulların, cüzamlıların üzerine ateş ettiğini hep karşılıklı konuşmalardan çıkarıyoruz.

Konsolos Yardımcısı en çok Kulüp Müdürü'yle konuşur, ona Fransa'daki yaşamından, öğreniminden, çocukluğundan söz eder. Bu bölümler aynı zamanda, anlatının geriye dönüşlerini de vurgulamaktadır. Ayrıca, yukarıda saydığımız kişilerin Konsolos Yardımcısıyla yaptıkları konuşmalar dönüşümlü ve ikili olarak sürüyor. Önce Büyükelçilik Birinci Yazmanı Charles Rossett, Büyükelçinin talimatıyla konuşur onunla. Bu konuşmalar Konsolos Yardımcısı hakkında açılan soruşturma dosyası üzerine olmaktadır.

Daha sonra da, Büyükelçinin eşi Anne-marie Stretter'in Büyükelçilik görevlileri ile konuklara verdiği şölende, Büyükelçi, Anne-Marie Stretter ve diğerleri ile konuşur. Anlatının hemen hemen yarısı bu şöleni anlatır. Şölenin geçtiği uzam zaman zaman dışarıdan bir bakışla Peter Morgan'ın anlatısıyla da gösterilir. Gecenin ortasında pencerelerden dışarıya vuran ışık, şölen bitiminde dağıtılacak yemek artıkları için konutun etrafına üşüşen yoksulların, cüzamlıların yüzüne vurmaktadır. Romanın sonuna doğru iki anlatının birleştiğini görüyoruz: Peter Morgan'ın öykülediği hamile genç kız çocuğunu bir yerlerde doğurmuş, onu varlıklı bir aileye vermeyi başardıktan sonra, uzun bir yürüyüşün ardından *Dilenci Kadın* olarak, O da oraya ulaşıyor:

“Deli bir kadın gülüşünden belli. Koyu gösteriyor, bir sözcük söylüyor, hep aynı sözcük, Battambang gibi bir şey.

Bu O, Peter Morgan'ı heyecanlandıran belki, de Savannakhet'ten gelen kadın” (Duras, 1995:135).

Daha önce değindiğimiz gibi, bu anlatının sözsel yoğunluk taşıması nedeniyle aktarımlar doğrudan biçimde veriliyor. Karşılıklı konuşmalar dışında, *Hindistan'daki Fransa* diye adlandırılan Büyükelçilik yerleşimlerinde duyulan konuşmalar, düşünceler, “*Soruluyor: ...*”, “*Merak ediyorlar: ...*”, “*Deniyor ki: ...*”, “*Düşünüyorlar: ...*” gibi başlıklar altında doğrudan biçimde veriliyor. Bu biçimle yazarın anlatıya şiirsel bir ritim, bir hız kazandırdığını söyleyebiliriz.

Romanı yaratılan kişiler bakımından da kısaca değerlendirmek gerekirse, yeni roman ulamına katabileceğimiz birçok çağdaş romanda yaratılan kişiler kadar silik değil *Konsolos Yardımcısı*'ndaki kişiler. Ancak, geleneksel roman kişileri kadar da belirli değiller. Romanın bir anlamda başkişisi diyebileceğimiz Jean-Marc de H. adıyla, geçmişiyle, ailesiyle oldukça belirgin sayılabilir. Diğerleri bu denli vurgulu değiller. Örneğin Konsolos Yardımcısının en çok iletişimde olduğu Kulüp Müdürü'nün kimliği hiç

belirmiyor; Konukevinde kalan ve adlarıyla beliren üç İngilizden birinin, Peter Morgan'ın yazar olduğunu, diğerlerinin de Hindistan'da bir denizcilik sigortası şirketiyle ilişkileri olduğunu biliyoruz. Bu kişilerin aynı zamanda, Bayan Stertter'le Prince of Wales (Galler Prensi) adasındaki otelde çoğu zaman bir arada olduklarını, gene, hint yoksulluğu içinde bir karşıt uzam olarak beliren Blue Moon (Mavi Ay) denilen barda eğlendiklerini biliyoruz. Aynı biçimde, Büyükelçi Bay Stretter'in ünvanı hiç belirtilmiyor, salt *Büyükelçi* unvanıyla anlatıda çok yoğun olmayan yerini alıyor. Büyükelçilik Birinci Yazmanı Charles Rossett de, bu unvanıyla diğer kişilerle ilişkilerini sürdürüyor; geçmişiyile ilgili anlatımlar hemen hemen hiç yer almıyor. Geleneksel romanlarda sıkça karşılaştığımız kişi betimlemeleri ya hiç yok ya da kişilerin konuşmalarında, konuşmalarının içeriğine eşlik etmek üzere, çok az olarak, *yüz anlatımları* biçiminde beliriyor.

Marguerite Duras'ın bu yapıtında kendine özgü bir biçem yaratarak birçok açıdan anlatım tekniklerini alışılmış kalıpların dışına çıkardığını görebiliyoruz. Okuma edimi açısından baktığımızda, bu ve buna benzer romanların okunmasını daha *etkin okuma* diye nitelendirebiliriz. Geleneksel romanların çok sayfalı çizgisel anlatılarını, okur geniş bir zamana yayarak bir bakıma *edilgen* bir konumda okuyabilir; hatta zaman zaman okumasını bırakıp başka bir günde kaldığı yerden sürdürebilir. Zira bütün olaylar en ince ayrıntılarına kadar, çoğu zaman da neden-sonuç ilişkileriyle, anlatılarak okura her şey hazır verilir. Bu romanlarda ise bütüncül bir olay örgüsü çıkarmak çok dikkatli ve etkin bir okuma gerektirir. Sözcükler arasındaki her devinime dikkat etmek, bölük pörçük öğeleri anlaksal olarak bir araya getirmek, yazının, bize göre pek saydam olmayan dokusundan olayları yakalamak, sözcük titreşimlerinden anlamlar çıkarmak, kesintisiz bir okuma gerektirir. Marguerite Duras ve diğer yeni romancıların okura kazandırmak istedikleri de bu olmalıdır.

Abstract : One of the important currents in romantic kind of the contemporary French literature is efforts called New Roman and which try to change fundamentally the romantic story. One of the important authors of this current is Marguerite Duras who had a considerable success all over the world with its novels. In this article, we analyze the Vice-consul, one of Marguerite Duras's important novels and we notice the main changes of the narrative coordinates with regard to Traditional Novel.

Kaynakça:

Benveniste, Emile, (1966), **Problèmes de Linguistique Générale I, (Genel Dilbilim Sorunları I)**, Gallimard, Paris.

Duras, Marguerite, (1995), **Konsolos Yardımcısı**, çev.: Ela Gültekin, Can Yayınları, İstanbul.

Fragonard, Marie-Madeleine, (1981), **Précis d'histoire de la littérature française**, Didier, Paris.

Allaire, Suzanne, "Roman et Nouveau Roman en France", *Le Français dans le Monde*, No: 215.